

Aikuisväestön koulutus 2000

Aikuiskoulutuksen tulee suunnittelussakin olla koulutusjärjestelmän täysivaltainen jäsen. Näin on ajatellut valtioneuvoston asettama koulutussuunnittelun neuvottelukunta raportissaan *Väestön koulutus 2000* (komiteanmietintö 1988: 28), joka luovutettiin opetusministereille 1.9.1988. On toki heti lisättävä, että kysymyksessä ei tälläkään kertaa ole kaikenkattava koulutus eikä kaiken huomioon ottava suunnittelu: mietintö koskee niin sanottua ammatillisesti eriytyvää koulutusta ja sille asetettavia määrällisiä tavoitteita.

On kuitenkin monesti todettu asia — ja myös tosiasia — että määrällinen ja laadullinen suunnittelu eivät ole toistensa vastakohtia, vaan pikemmin kääntöpuolia. Kun koulutussuunnittelun neuvottelukunta ehdottaa, että niin ja niin monen aikuisopiskelijan olisi voitava aloittaa vuonna 2000, taustalla on arvioita ja tietoja, pohdintoja ja asettamuksia. Jatkuvan koulutuksen ideoitakaan ei ole unohdettu.

Esittelen seuraavassa ehdotuksia aikuiskoulutuksen kannalta. Viitteellisesti käsittelen myös jatkotoimia sekä vapaan sivistystyön ja muun yleissivistävän aikuiskoulutuksen asemaa ja roolia.

Pääkategorioita ja pohjatietoja

Aikuiskoulutusta koskevat ehdotukset on laadittu ajatellen ensinnäkin perus- ja uudelleen-koulutusta, toiseksi jatkokoulutusta ja kolmanneksi täydennyskoulutusta; lisäkoulutuksen piiriin kuuluva uudelleen-koulutus on siis käsitelty peruskoulutuksen yhteydessä. Hyväksi on käytetty myös jaottelua omaehtoiseen koulutukseen, henkilöstökoulutukseen ja työllisyyskoulutukseen.

Koska polttopisteessä on 'ammatillisesti eriytyvä' koulutus, on pidetty luonnollisena että keskeisiä pohjatekijöitä ovat tiedot ja arviot siitä, miten työelämä ja ammatit kehittyvät. Neuvottelukunta on teettänyt ammattirakennemuksen, jonka empiirisenä aineistona ovat olleet muun muassa väestölaskentatiedot. Kun vuoteen 2000 mennessä varsinkin terveys- ja sosiaalityön, johtavan teknisen ja hallinnollisen työn, kulttuuri- ja järjestystyön sekä kaupallisen työn tekijöiden tarve kasvaa, valmistus-

työn, alkutuotannon työn, teknisten tukitöiden, varasto- ja kuljetustyön sekä huolto- ja asennustyön tekijöiden tarve pienenee.

Aikuisväestön koulutuksen kannalta on ollut tärkeätä pohjustaa suunnittelua myös tiedoilla siitä, millainen koulutus eri-ikäisillä ja eri aloilla toimivilla on entuudestaan. Jotakin kertonee jo se, että nykyisin miltei puolet työikäisestä väestöstä ja noin 40 prosenttia työllisistäkin on enintään perusasteen koulutuksen varassa.

Perus- ja uudelleen-koulutus

Perus- ja uudelleen-koulutuksen tarvetta arvioidessaan neuvottelukunta on lähtenyt siitä, että koko peruskoulun päättävälle nuorisokäluokalle taataan mahdollisuudet ammattisuuntautuneeseen koulutukseen. Vuonna 2000 tämä merkitsee noin 65 000 aloittajan määrää. Lisäksi noin 20 prosentille ikäluokasta eli 13 000 hengelle on varattava mahdollisuudet jatkaa opiskelua peruskoulutuksessa. Kaikkiaan nuoruusiän ammatillisesti eriytyvän peruskoulutuksen aloittajia olisi tarvearvion mukaan 78 000.

Aikuisväestön ammatillisesti eriytyvän perus- ja uudelleen-koulutuksen vuosituhannen vaihteessa aloittavien tarve puolestaan on arvioitu noin 50 000:ksi, mikä vastaa noin kahta prosenttia työvoimasta. Kun nykyinen taso on noin 26 000 aloittajaa, tarpeen tyydyttäminen vaatii koulutuksen kaksinkertaistamista. Sekä kokonaisarviota että ammattilohkoittaisia tarvearvioita laadittaessa on otettu huomioon se koulutettujen tarve, jota ei kyetä tyydyttämään nuoruusiän koulutuksen avulla.

Ammatillisesti eriytyvän perus- tai uudelleen-koulutuksen vuonna 2000 aloittavien tarve olisi täten yhteensä 128 000. Neuvottelukunta on laatinut avaimet, joita käyttäen voidaan siirtää ammattilohkoittaisesta ja -ryhmittäisestä koulutustarpeesta koulutusjärjestelmän kielellä määrittävään koulutustarpeeseen. Neuvottelukunta operoi viidellä koulutuslohkolla. Ne ovat alkutuotanto, tekniikka, kaupalliset palvelut, yhteiskuntapalvelut ja kulttuuri. Kukin lohko on jaoteltu edelleen pienempiin kategorioihin.

Tarpeiden määrittämisestä on lopulta edetty tavoitteiden määrittämiseen. Hyväksi on käytetty laskelmien lisäksi harkintaa.

Yksinkertaisinta ja selkeintä on antaa tauluk-

kojen puhua. Koulutusmuodoittain perus- ja uudelleen koulutuksen määrälliset tavoitteet käyvät ilmi *taulukosta 1*.

Taulukko 1. Perus- ja uudelleen koulutuksen vuonna 2000 aloittavat koulutusmuodoittain

	1987 Aloit- taneet	1992/95 Tavoit- teet ¹⁾	2000 Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan tavoitteet		Yhteensä
			Nuoruus- iän koulutus	Aikuis- väestön koulutus	
A Oppilaitosmuotoinen koulutus	79 339	77 646	78 000	18 360	96 360
I Kouluaste	41 292	40 710	37 020	11 080	48 100
II Opistoaste ²⁾	22 916	22 068	25 870	4 690	30 560
III Korkeakoulut	15 131	14 868	15 110	2 590	17 700
B Oppisopimuskoulutus ja vastaava	3 433			8 000	8 000
C Työllisyyskoulutus ja vastaava	14 378			23 640	23 640
Yhteensä	97 150	77 646	78 000	50 000	128 000

1) Valtioneuvoston hyväksymät tavoitteet. Koskee myös taulukkoja 2—4.

2) Sisältää ammatillisen korkea-asteen.

Aikuisväestön koulutus esiintyy kiinteästi muun koulutuksen yhteydessä. Mukana ovat keskiasteen ja siihen rinnastettava ammatillinen koulutus ja korkeakoulutus (oppilaitosmuotoinen koulutus), oppisopimus- ja vastaava koulutus sekä työllisyys- ja vastaava koulutus. Kuten taulukon lakonisista merkinnöistä

on todettavissa, oppisopimuskoulutus on käsitelty kokonaan aikuiskoulutuksen yhteydessä. Neuvottelukunta on pitänyt oppisopimuskoulutusta tärkeänä henkilöstökoulutuksen muotona.

Koulutuslohkoittain samat tavoitteet ovat esitettävissä *taulukosta 2* ilmenevällä tavalla.

Taulukko 2. Perus- ja uudelleen koulutuksen vuonna 2000 aloittavat koulutuslohkoittain

	1987 Aloit- taneet	1992/95 Tavoit- teet	2000 Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan tavoitteet		Yhteensä
			Nuoruus- iän koulutus	Aikuis- väestön koulutus	
1 Alkutuotanto	5 939	5 825	4 190	4 600	8 790
2 Tekniikka	35 394	26 695	27 150	17 750	44 900
3 Kaupalliset palvelut	32 749	21 395	23 340	16 750	40 090
4 Yhteiskuntapalvelut	15 609	16 720	16 060	8 000	24 060
5 Kulttuuri	7 459	7 011	7 260	2 900	10 160
Yhteensä	97 150	77 646	78 000	50 000	128 000

Tärkeätä, kasvavaa alaa koskevan tavoitteenasettelun esimerkiksi voidaan poimia yhteis-

kuntapalvelujen koulutuslohkoon liittyvät ehdotukset (taulukot 3 ja 4).

Taulukko 3. Yhteiskuntapalvelujen koulutuslohkon perus- ja uudelleen koulutuksen vuonna 2000 aloittavat koulutusmuodoittain

	1987 Aloit- taneet	1992/95 Tavoit- teet	2000 Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan tavoitteet		
			Nuoruus- iän koulutus	Aikuis- väestön koulutus	Yhteensä
A Oppilaitosmuotoinen koulutus	13 473	16 720	16 060	3 500	19 560
I Kouluaste	7 478	7 315	6 860	1 820	8 680
II Opistoaste	2 411	5 575	5 460	1 170	6 630
III Korkeakoulut	3 584	3 830	3 740	510	4 250
B Oppisopimuskoulutus ja vastaava	66	.	.	1 050	1 050
C Työllisyyskoulutus ja vastaava	2 070	.	.	3 450	3 450
Yhteensä	15 609	16 720	16 060	8 000	24 060

Taulukko 4. Yhteiskuntapalvelujen koulutuslohkon oppilaitosmuotoisen perus- ja uudelleen koulutuksen vuonna 2000 aloittavat koulutusryhmittäin ja -asteittain

	1987 Aloit- taneet	1992/95 Tavoit- teet	2000 Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan tavoitteet		
			Nuoruus- iän koulutus	Aikuis- väestön koulutus	Yhteensä
4.1 Hallinto	2 351	2 350	2 220	300	2 520
III Korkeakoulut ¹⁾	2 351	2 350	2 220	300	2 520
4.2 Sosiaali ¹⁾	2 648	3 790	3 590	1 140	4 730
I Kouluaste	2 308	3 150	2 910	750	3 660
II Opistoaste	340	640	680	390	1 070
4.3 Terveystieteiden huolto	7 779	9 250	9 210	1 860	11 070
I Kouluaste	4 612	3 900	3 710	1 020	4 730
II Opistoaste	1 934	4 000	4 100	640	4 740
III Korkeakoulut	1 233	1 350	1 400	200	1 600
4.4 Järjestysala	695	1 350	1 040	200	1 240
I Kouluaste	558	265	240	50	290
II Opistoaste	137	935	680	140	820
III Korkeakoulut	..	130	120	10	130
Yhteensä	13 473	16 720	16 060	3 500	19 560

1) Sosiaalialan korkeakouluasteinen koulutus sisältyy luokkaan 4.1.

Jatkokoulutus

Jatkokoulutusta on käsitelty seurannaisena. Kysymyksessä on kulloisenkin alan pitemmälle vievä koulutus, joka — kuten perus- ja uudelleen koulutus — on yleensä tarkoitettu johtamaan tutkinnon luonteiseen tulokseen. Ajatuksena on ollut, että kaikille aloille luodaan toimiva jatkokoulutuksen järjestelmä.

Jatkokoulutuksen päätyyppien tavoitteet on

esitetty taulukossa 5. Kokonaistavoite 30 000 aloittajaa on noin kolmanneksen nykyistä aloittajien määrää suurempi. Taulukosta ilmi käyvän lisäksi on haluttu painottaa myös sellaista täydennyskoulutusta, jota nykyisin toteutetaan korkeakoulujen pitkäkestoisina täydennyskoulutusohjelminä. Tieteellistä jatkokoulutusta puolestaan tulee neuvottelukunnan mukaan kehittää siten, että vuosituhannen vaihteessa suoritetaan vähintään 800 tohtorin tutkintoa vuodessa.

Taulukko 5. Jatkokoulutuksen vuonna 2000 aloittavat koulutuslohkoittain ja -muodoittain

	Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan tavoitteet			Yhteensä
	Keskiasteen jatko- linjat ¹⁾	Työllisyys- koulutus ja vastaava	Henkilöstö- koulutus ²⁾	
1 Alkutuotanto	700	800	400	1 900
2 Tekniikka	3 700	4 400	2 600	10 700
3 Kaupalliset palvelut	3 700	3 600	2 100	9 400
4 Yhteiskuntapalvelut	2 450	2 400	1 400	6 250
5 Kulttuuri	450	800	500	1 750
Yhteensä	11 000	12 000	7 000	30 000

1) Tarkoitettu sekä koulu- että opistoasteen tutkinnon suorittaneille. Enimmäkseen omaehtoista koulutusta. Osa henkilöstökoulutusta.

2) Muu kuin keskiasteen jatkolinjoilla annettava henkilöstökoulutus.

Täydennyskoulutus

Täydennyskoulutukselle ei ehdoteta täsmällisiä numeerisia tavoitteita. Neuvottelukunta arvioi kuitenkin, että henkilöstökoulutuksena annettavan täydennyskoulutuksen tarve on vuosituhannen vaihteessa todennäköisesti vähintään viisi päivää työllistä kohti vuodessa; nykyisin koulutuspäiviä on Tilastokeskuksen laskelmien mukaan runsaat kaksi palkansaajaa kohti. Jos lähtökohdaksi otetaan viiden päivän tarvearvion mukainen taso, vuonna 2000 tulisi olla tarjona noin 13 miljoonaa henkilöstökoulutuksena annettavan täydennyskoulutuksen päivää. Jos lähtökohtana olisi seitsemän päivää, kokonaismäärä olisi noin 18 miljoonaa koulutuspäivää.

Neuvottelukunta suosittaa tähänastisten ja tulevien tarveselvitysten hyödyntämistä ja muistuttaa, että kysymyksessä ovat suurelta osin asiat, jotka kuuluvat neuvottelu- ja sopusmenettelyjen piiriin. Muun muassa omaehtoisen täydennyskoulutuksen tarpeiden ja

tavoitteiden määrittämiseksi neuvottelukunta odottaa Tilastokeskukselta tuoretta selvitystä aikuiskoulutukseen osallistumisesta; edellisen tiedot koskevat vuosien 1979—80 tilannetta.

Työvoimamenetelmä, funktionaalinen ote

'Koulutus 2000' on esimerkki niin sanotun työvoimamenetelmän soveltamisesta. Ainakaan Suomessa työhön ja ammatteihin sekä niiden muuttumiseen liittyvä suunnittelu ja ennustaminen ja toisaalta koulutussuunnittelu eivät ole erkaantuneet, toisin kuin nähtävästi monissa muissa maissa (tästä erkaantumisesta ks. R. V. Youdi — K. Hinchliffe (toim.): *Forecasting skilled-manpower needs: the experience of eleven countries*. Unesco: International Institute for Educational Planning. Brussels 1985).

Puhtaasti määrällisten tekijöiden rinnalla

'Koulutus 2000' -raportissa kulkevat varsin 'laadulliset' tekijät: koetetaan paneutua yhteiskunnan tulevaan kehitykseen ja tehdä siitä koulutusta koskevia päätelmiä. Ote on ollut pikemmin 'funktionaalinen' kuin organisaatiokeskeinen. Tavoitteenasettelun lähtökohtiin on kuulunut koulutuksen eri lajien joustava hyödyntäminen ja yhdistely: "Nuoruusiän peruskoulutus sekä aikuisväestön perus- ja uudelleenkoulutus, jatkokoulutus ja täydennyskoulutus ovat kokonaisuus, jonka osatekijöiden keskinäisiä, myös määriin liittyviä suhteita voidaan käytännössä muunnella. Eri koulutusmuodot ja osittain -asteet voivat joustavasti korvata toisiaan." Mietinnössä on varauduttu siihen — asiaa tähdentämättä — että esimerkiksi keskiasteen koulutuksen rakenne saattaa ajan mittaan muuttua.

Jatkotoimet

Jotta Suomi saisi tarvitsemansa koulutetun väen, väki tarvitsemansa koulutuksen ja ammatillisesti eriytyvä aikuiskoulutus ansaitsemansa aseman reaali maailmassa, kohti tavoiteltua tasoa olisi syytä lähteä pikaisesti. Näin oltaisiin selkeästi hallitusohjelman linjoilla ja

jatkettaisiin valtioneuvoston jo vuonna 1978 aikuiskoulutuksen suunnittelu- ja kehittämisperiaatteista sekä vuosina 1987 ja 1988 ammatillisen aikuiskoulutuksen rahoittamisesta ja kehittämisestä tekemien päätösten tiellä.

Entä yleissivistävä aikuiskoulutus?

Ammatillisen ja toisaalta yleissivistävän aikuis-koulutuksen välillä kulkee eri tavoin havaittavissa oleva juopa. Mutta kuten 'Koulutus 2000' -raportissa todetaan, ammatillinen ja yleissivistävä koulutus eivät aikuisen näkökulmasta ole erillisiä alueita.

Tarvittaisiinko vapaan sivistystyön ja muun yleissivistävän aikuiskoulutuksen tueksi uudenlaista kvantitatiivistakin suunnittelua? Menetelmät voisivat olla vain osaksi työvoimapohjaisia. Kysymykseen voisi tulla rohkea, vapautta kunnioittava ennakointi ja kokonaisuuk-sien etsintä. Kohdattavana on yhtä lailla ansio-työtä tekevien ja tavoittelevien kuin muidenkin ihmisten maailma.